

دانشگاه قم

دانشکده حقوق

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق مالکیت فکری

عنوان:

مقایسه رژیم حقوقی حاکم بر نظام اختراعات و اسرار تجاری

استاد راهنما:

دکتر سید حسن شبیری زنجانی

استاد مشاور:

دکتر مصطفی بختیاروند

نگارنده:

شیرین السادات فروغی مقدم

زمستان ۱۳۹۱

تقدیم به پدر و مادر عزیزم

آنان که وجودم برایشان همه رنج بود و وجودشان برایم همه مهر، توانشان رفت تا به توانایی برسم
مویشان سپید گشت تا رویم سفید بماند.
آنچه به دستتان می سپارم تحفه ای است ناچیز به پاس سالها صبوریتان و به پاس عاطفه سرشار و
محبت‌های بی دریغتان.

شمع وجودتان همیشه پر تلالو باد.

تشکر و قدر دانی

سپاس خداوند مهربانی را که همواره، مرا مورد لطف و عنایت خویش قرار داد و هیچ گاه رهایم ننمود. اکنون که در این مرحله قرار گرفته ام، فرصت را غنیمت شمرده و از تمامی اساتید گرامی و بطور ویژه اساتید دوره ی کارشناسی ارشد قدردانی می نمایم.

در این جایگاه بر خود لازم میدانم مراتب تشکر خود را از جناب آقای دکتر سید حسن شبیری زنجانلی که مانند مشعلی راه را برایم روشن نموده و مرا در طی این مسیر، راهنما بوده اند، به عرض ایشان رسانیده و از جناب آقای دکتر مصطفی بختیاروند نیز که بنده را در طی مراحل انجام این وظیفه، یاری و مشاوره نمودند، تشکر و قدردانی می نمایم.

چکیده

حفظ اطلاعات و دانش فنی که علی الاصول با مزایای رقابتی و تجاری نیز همراه بوده، مدت ها پیش از برقراری رژیم حقوقی اختراعات که جهت حفظ حقوق دارندگان این قبیل اطلاعات به منصفانه ظهور رسیده، برای افراد از اهمیت والایی برخوردار بوده است. دارندگان این قبیل اطلاعات با محرمانه نگه داشتن آن ها به گونه ای که برای دیگران قابل دسترسی نباشند، سعی در به انحصار کشیدن و ابقاء مالکیت شخصی نسبت به این دسته از اموال فکری داشته اند و همواره می کوشیدند تا با رازپوشی تنها خود از منافع ناشی از کاربرد آن ها بهره مند گردند. پس از اینکه رژیم حقوقی اختراعات پا به عرصه ی وجود می گذارد، این بار با افشاء همین اطلاعات و دارا بودن شرایطی چون، نو و ابتکاری بودن و کاربرد صنعتی داشتن، از آن ها تحت عنوان اختراع حمایت می شود و اینجاست که فرد مبتکر و دارنده اطلاعات فنی با دو نظام متفاوت مواجه می شود، از یک سو اگر دارنده بخواهد از طریق نظام اخیر، از داشته های خود حمایت نماید می باست آن ها را برای دیگران افشاء نماید که در عوض، از تضمینات لازم و کافی برخوردار می شود، ازسوی دیگر با دارا بودن شروط دیگر از جمله محرمانگی و عدم افشاء اطلاعات می تواند با لحاظ اصول مربوطه، داشته های خود را تحت عنوان اسرار تجاری حمایت کند. اکنون این مسئله رخ می نماید که اساسا کدام رژیم بهتر می تواند از مواضع مبتکر حمایت نماید. لذا در راستای روشن شدن زوایای حمایتی دو رژیم اختراعات و اسرار تجاری نسبت به موضوعی مشترک، به مقایسه میان آن دو می پردازیم و با بررسی وجوه اشتراک، افتراق و مقایسه ی مزایای هر یک در برابر دیگری، راه مناسب را جهت حمایت هرچه بیشتر از این قبیل اموال فکری را نشان خواهیم داد و چگونگی عملکرد این دو نظام را نسبت به یکدیگر بررسی خواهیم نمود.

واژگان کلیدی: اختراع، ورقه اختراع، اسرار تجاری، محرمانگی، افشاء، نوآوری

مقدمه.....	۱
الف- بیان مسأله.....	۲
ب- سوال های اصلی تحقیق و فرضیه ها.....	۳
ج- سابقه و پیشینه تحقیق.....	۳
د- ضرورت و اهداف تحقیق.....	۴
ه- ساختار تحقیق.....	۵
فصل اول: کلیات	۶
مبحث اول: مباحث مقدماتی.....	۷
گفتار اول: نظام اختراعات.....	۸
بند اول: تعریف موضوع، ویژگی ها و شرایط حمایت.....	۱۰
الف- تعریف.....	۱۰
۱- مفهوم اختراع.....	۱۰
۲- ورقه اختراع.....	۱۲
ب- ویژگی های اختراع.....	۱۳
۱- جدید بودن.....	۱۳
۲- گام ابتکاری.....	۱۴
۳- کاربرد در صنعت.....	۱۵
۴- قابلیت ثبت و شرط افشاء.....	۱۶
بند دوم: موارد خارج از شمول حمایت.....	۱۶
۱- کشفیات، نظریه های علمی، روشهای ریاضی و آثار هنری.....	۱۶
۲- طرح ها و قواعد یا روشهای انجام کار تجاری و سایر فعالیت های ذهنی و اجتماعی.....	۱۷

- ۳- روشهای تشخیص و معالجه ی بیماریها..... ۱۷
- ۴- منابع ژنتیک و اجزاء آن، فراورده های بیولوژیک..... ۱۸
- ۵- نامشروع بودن اختراع..... ۱۸
- گفتار دوم: نظام اسرار تجاری..... ۱۹**
- بند اول: تعریف و ویژگی های موضوع مورد حمایت..... ۲۱**
- الف- تعریف، مفهوم سر تجاری..... ۲۱
- ب- اطلاعات محرمانه و تفاوت آنها با اسرار تجاری..... ۲۴
- ج- عناصر موثر در تعریف..... ۲۵
- ۱- اطلاعات..... ۲۵
- ۲- ارزش اقتصادی- مالی مستقل..... ۲۵
- ۳- ناشناخته بودن..... ۲۶
- ۴- قابل دستیابی نبودن..... ۲۷
- ۵- حفظ محرمانگی..... ۲۷
- د- مصادیق اسرار تجاری..... ۲۸
- ۱- لیست مشتریان..... ۲۸
- ۲- صنعت کامپیوتر..... ۲۹
- ۳- استراتژیها و برنامه های آینده..... ۲۹
- ۴- الگو، طرح، فرمول ونقشه..... ۳۰
- بند دوم: موانع حمایت..... ۳۰**
- ۱- ایرادات ماهوی..... ۳۰
- ۲- مهندسی معکوس..... ۳۱
- ۳- کشف مستقل..... ۳۱
- ۴- منفعت عمومی..... ۳۲
- مبحث دوم: تاریخچه قانونی حمایت..... ۳۳**

گفتار اول: نظام اختراعات.....	۳۳
بند اول: حقوق داخلی.....	۳۵
بند دوم: حقوق خارجی و فراملی.....	۳۷
گفتار دوم: نظام اسرار تجاری.....	۴۲
بند اول: حقوق داخلی.....	۴۴
بند دوم: حقوق خارجی و فراملی.....	۴۷
مبحث سوم: مبانی حمایت.....	۵۱
گفتار اول: رژیم حمایتی اختراعات.....	۵۲
بند اول: مبنای فطری.....	۵۳
بند دوم: مبنای دولتی.....	۵۴
بند سوم: مبنای اجتماعی.....	۵۴
گفتار دوم: رژیم حمایتی اسرار تجاری.....	۵۵
بند اول: مبنای اخلاق تجاری.....	۵۷
بند دوم: مبنای تشویق و ترغیب.....	۵۷
بند سوم: مبنای جلوگیری از رقابت غیر منصفانه.....	۵۸
بند چهارم: مبنای حق اشخاص بر نظارت و کنترل اطلاعات خود.....	۵۹
فصل دوم: مقایسه نقاط اشتراک و افتراق نظام حمایتی اختراعات و اسرار تجاری.....	۶۰
مبحث اول: نقاط اشتراک در هر یک از دو نظام حمایتی.....	۶۱
گفتار اول: مبنای تشابه دو نظام در برابر سایر نظام ها.....	۶۲
گفتار دوم: وجوه تشابه هر دو نظام.....	۶۵
مبحث دوم: وجوه افتراق در هر یک از دو نظام حمایتی.....	۶۷
گفتار اول: وجوه افتراق ماهوی.....	۶۸
بند اول: تعریف موضوع.....	۶۹

بند دوم: شرط افشاء.....	۷۱
بند سوم : مبانی حمایت.....	۷۶
گفتار دوم: وجوه افتراق در آثار ناشی از اعمال حمایت.....	۷۸
بند اول: مدت حمایت.....	۸۰
بند دوم: دامنه یا وسعت حمایت در قابلیت استناد.....	۸۳
بند سوم: هزینه های حمایت.....	۸۵
بند چهارم: چگونگی انتقال حق.....	۸۷
بند پنجم: چگونگی تعیین ارزش قراردادی.....	۸۹
فصل سوم: مقایسه ی امتیازات دو رژیم حمایتی، گزینش طریقه حمایت از نو آوری و	
ارتباط دو نظام با یکدیگر.....	
مبحث اول:مقایسه مزایای دو رژیم حمایتی.....	۹۱
گفتار اول: مزایای نظام اختراعات نسبت به نظام اسرار تجاری.....	۹۲
اول: اعطای حقوق انحصاری و موقعیت برتر در بازار.....	۹۴
دوم: امکان جلوگیری از نقض و کاهش خطر نقض.....	۹۴
سوم: اقدام علیه تقلیدکنندگان و سوء استفاده کنندگان.....	۹۵
چهارم: جلوگیری از سوء استفاده دیگران و دست یابی به آن اختراع.....	۹۵
پنجم: تضمینی بودن مدت حمایت.....	۹۶
ششم: وسعت قابلیت استناد و سهوت اثبات نقض حق.....	۹۷
هفتم: سهولت و اختیار عمل در انتقال حق.....	۹۸
هشتم: سهولت تعیین ارزش قراردادی.....	۹۸
گفتار دوم: مزایای نظام اسرار تجاری نسبت به اختراعات.....	۹۹
اول: عدم افشاء.....	۱۰۱
دوم: مدت حمایت نامحدود.....	۱۰۲

سوم: هزینه های حمایت از حق.....	۱۰۲
چهارم: آغاز حمایت.....	۱۰۳
پنجم: دایره شمول موضوعات مورد حمایت.....	۱۰۴
مبحث دوم: گزینش طریقه حمایت از نو آوری و ارتباط دو نظام با یکدیگر.....	۱۰۵
گفتار اول: تفوق هر یک از دو نظام نسبت به یکدیگر.....	۱۰۶
۱- احتمال دست یابی دیگران به اطلاعات فنی.....	۱۱۰
۲- رعایت تشریفات قانونی و اعمال هزینه ها.....	۱۱۰
۳- مدت زمان اعتبار حق و حمایت از اطلاعات.....	۱۱۱
۴- سهولت حفظ محرمانگی یا صعوبت آن.....	۱۱۲
۵- مزایای رقابتی و ارزش اطلاعات بر حیات اقتصادی دارنده ی اطلاعات.....	۱۱۳
۶- وضعیت اقتصادی دارنده اطلاعات.....	۱۱۳
گفتار دوم: ارتباط هر یک از دو نظام با یکدیگر.....	۱۱۴
نتیجه گیری.....	۱۲۳
منابع فارسی.....	۱۲۹
منابع لاتین.....	۱۳۴

مقدمه

حقوق مالکیت فکری به دو شاخه اصلی مالکیت ادبی هنری و مالکیت صنعتی تقسیم می شود که هر یک از این دو دسته خود، متشکل از شاخه ها و زیرمجموعه های چندی بوده و موضوعات مختلفی را تحت شمول قرار می دهند. از شاخه های حقوق مالکیت صنعتی، دو دسته مهم شامل نظام حقوقی حاکم بر اختراعات و اسرار تجاری به لحاظ وجود نقاط اشتراک و ارتباط با یکدیگر، مورد بحث ما می باشند.

موضوعاتی که در پرتو حمایت نظام حقوقی اسرار تجاری قرار می گیرند، همانا اطلاعات فنی و ارزشمند اعم از ایده ناشی از تلاش فکری و منبعث از خلاقیت و استعداد یک شخص و یا ایده ای صرفا با ارزش اقتصادی می باشد و از این حیث میان اسرار تجاری با سایر موضوعات مشمول نظام مالکیت فکری رابطه ی عموم و خصوص مطلق وجود دارد. در مقایسه ی آن با نظام حق مولف که در آن ایده حمایت نمی شود، باید گفت در نظام اخیرالذکر در واقع ابزار و شکل اثر و اصالت آن مورد توجه قرار می گیرد و ممنوعیت های ناشی از اعمال این نظام از تقلید و کپی کردن اثر جلوگیری می نماید. در نظام علائم تجاری نیز که موضوع، حمایت از حسن شهرت و حق دارنده بر مشتریان بوده و تاکید بر ویژگی متمایز کننده علامت می باشد، مشخصا قرابتی میان آن با نظام اسرار تجاری وجود ندارد. لیکن موضوع مورد حمایت در نظام اختراعات همانند نظام اسرار تجاری، اطلاعات فنی می باشد و این نکته ی بسیار مهم باعث وجود اشتراکاتی میان دو رژیم حقوقی گردیده که با این وجود اختلافاتی چند میان آنها حائز اهمیت است و ما اکنون در صدد مقایسه میان این دو رژیم حقوقی می باشیم تا از این رهگذر به دارنده ی اطلاعات فنی کمک کنیم تا در خصوص تحت شمول قرار دادن اطلاعات خود در حوزه ی حمایتی یکی از دو نظام مورد بحث دست به انتخاب زده و نظامی را بر گزیند که کامل ترین و

برترین حمایت ها را نسبت به اموال فکری وی اعمال می نماید و از این طریق از حقوق و مزایای آن بهره مند گردد.

الف - بیان مسأله:

پیش از شناسایی حقوق انحصاری برای مخترعان در قوانین کشورها، افراد با مخفی نگهداشتن اطلاعات مربوط به اختراع خود سعی در حفظ حمایت آن می کردند، پس از شناسایی نظام حمایتی حق اختراعات در نظام حقوقی کشورها، این نظام به گونه ای حمایتی جهت حفظ حقوق مبتکران عمل کرد. این نظام حمایتی حقوق انحصاری خاصی را به مخترعان اعطاء می کرد و در قبال آن، اطلاعات تحت عنوان اختراع فاش می شد، از این پس بود که مبتکران حق با دو نظام مختلف مواجه شدند که می توانستند اطلاعات خود را تحت عنوان نظام اختراعات، فاش نمایند و در قبال آن حقوق انحصاری خاصی را دریافت نمایند و دیگر آن که اطلاعات را به عنوان سر تجاری حفظ نموده و از آن ها محافظت کنند تا بتوانند آن ها را تحت شمول رژیم اسرار تجاری درآورند، این انتخاب با پیامد ها و آثار گوناگونی همراه خواهد بود، از جمله این که دارنده می بایست یا آن اطلاعات و دانش فنی را فاش نماید و مدت خاصی از حقوق متعلق به آن بهره مند گردد و یا برای مدت نامعلومی حفظ نماید و این ریسک را متحمل شود که شخص دیگری به آن دانش دست یابد و حتی آن را ثبت نماید و حقوق متعلق به آن را در انحصار خود بگیرد. لذا در راستای انتخابی صحیح و خردمندانه، نیاز به بررسی و مقایسه ی زوایا، شرایط و آثار حمایت بر اساس هر یک از دو نظام مورد بحث لازم و ضروری به نظر می رسد.

ب- سوال های اصلی تحقیق و فرضیه ها:

سوال های اصلی و اساسی تحقیق عبارتند از:

۱. شباهت ها و تفاوتها میان دو نظام حق اختراع و اسرار تجاری چه می باشد؟

۲. باتوجه به امتیازات هر کدام از دو نظام کدام یک بهره وری بیشتری برای دارنده ی دانش و اطلاعات در پی

خواهند داشت و کدامیک بهتر مقاصد دارنده را تامین می نمایند؟

فرضیه هایی که مطرح می شوند شامل: ۱. اساسا وجود هر دو نظام لازم و ضروری بوده و به دلیل شباهت

هایی که میان آن دو نسبت به دیگر نظام های حقوق مالکیت فکری وجود دارد، بحث گزینش میان دو

رژیم ضروری به نظر می آید.

۲. در مبنا و قلمرو میان دو رژیم اختلافاتی وجود دارد و به نظر می رسد اساس نظام اسرار تجاری در توجه

به رقابت منصفانه و حفظ معیارهای اخلاق تجاری و شغلی می باشد و بنیان نظام حق اختراع بر پایه تشویق

مخترع به اقدامات مبتکرانه و افشاء اطلاعات فنی می باشد.

۳. حمایت موثر از اموال فکری و از جمله اختراعات به همان اندازه که به ابزارهای حقوقی موجود وابسته

است، به معیارهای اتخاذ شده توسط مبتکر یا مخترع و دارنده ی حق نیز بستگی دارد.

ج- سابقه و پیشینه تحقیق:

در متون فارسی تا کنون اقدامی خاص در جهت مقایسه و برشمردن مزایا و محاسن هر یک از دو نظام حمایتی اختراعات و اسرار تجاری صورت نگرفته است. هریک از تحقیقات و اقدامات قبلی^۱ بیشتر در جهت شناخت و بررسی نظام اختراعات به صورت مستقل انجام شده و تعداد معدودی تحقیق هم در خصوص اسرار تجاری انجام شده است ولی اقدام مقایسه ای مستقل صورت نگرفته است. در حوزه ی حق اختراع نیز اقداماتی صورت گرفته است.^۲ لیکن مقایسه ی تطبیقی میان دو نظام صورت نگرفته است، لازم به ذکر است که در حوزه ی تحقیقات لاتین پژوهش های متعددی انجام شده است.^۳ ما هم اکنون به دنبال مقایسه میان دو نظام حمایتی اختراعات و اسرار تجاری می باشیم.

د- ضرورت و اهداف تحقیق:

در حال حاضر شرکت های دانش بنیان که دست به تولیدات فکری می زنند در انتخاب نظام حمایتی اختراعات و اسرار تجاری سر در گم می شوند و هرچند وجود پاره ای مشابهت ها میان دو نظام باعث ایجاد تردیدهایی در خصوص ضرورت حمایت تحت نظام اسرار تجاری شده است، با بررسی مبنا و قلمرو ی حمایت آن دو تفاوت های

برای نمونه پایان نامه شرایط حمایت از اسرار تجاری و ضمانت اجرای ناشی از نقض آن در حقوق ایران و آمریکا از آتنا بیات دانشگاه تهران ۱۳۸۸ - پایان نامه تعهد به حفظ اسرار تجاری در معاملات از شهرام شاهی شاوون دانشگاه قم ۱۳۸۸ - پایا نامه بررسی ماهیت حقوقی قراردادهای عدم افشاء اسرار تجاری از ندا کریمی دانشگاه تهران ۱۳۸۸ و کتاب حقوق اسرار تجاری ابراهیم رهبری، تهران، نشر سمت پاییز ۱۳۸۸.

برای نمونه کتاب حق اختراع نگرشی تطبیقی از جمال صالحی ذهابی، تهران، سهامی انتشار، ۱۳۸۸

3 For example: 1-Haracoglov irina:competition law and patents-a follow-on innovation perspective in the biopharmaceutical industry-edward elgar 2008, 2- Catherine colston-principle of Ip law-londoncarrendish publishing 1999 & 3- Anderson Brigitte:intellectual property rights:innovation governance& institutional environment-edward elgar 2006.

اساسی محرز و مسلم می گردد و در نتیجه با شناخت و بررسی این موارد اختیار انتخاب هریک از دو نظام برای دارنده مهیا می شود و لذا ضرورت انجام تحقیق را مبرهن می نماید، پژوهش حاضر در پی این است که با بررسی و تبیین محاسن و مضار حمایت بر اساس هریک از رژیم های حمایتی اختراعات و اسرار تجاری، راهی مناسب را در جهت تامین هرچه بیشتر و بهتر منافع و مقاصد دارنده ی آن ها نمایان کند.

ه- ساختار تحقیق:

پژوهش کنونی در سه فصل ارائه می گردد که به لحاظ ضرورت تبیین مفاهیم و تعاریف در جهت درک هر چه بیشتر موضوع، در فصل نخست به کلیات رژیم حقوقی حاکم بر نظام اختراعات و اسرار تجاری پرداخته می شود و در دو گفتار متشکل از سه مبحث، ابتدا مباحث مقدماتی شامل تعاریف، تاریخچه قانونی و سپس مبانی حمایت در حوزه ی دو نظام بیان می گردد.

سپس با عنایت به این مسئله که مقصود از انجام این تحقیق مقایسه میان دو رژیم حمایتی اختراعات و اسرار تجاری می باشد، لذا در فصل دوم با دو مبحث اصلی به مقایسه نقاط اشتراک و افتراق در دو نظام خواهیم پرداخت و هر یک از آن ها را در دو گفتار جداگانه به بحث خواهیم نشست. در فصل سوم و به توجه به فصول گذشته، به مقایسه ی امتیازات میان دو نظام خواهیم پرداخت و مزایا و معایب هر کدام را نسبت به دیگری و همچنین چگونگی ارتباط و عملکرد این دو رژیم حمایتی را بیان خواهیم نمود تا با توجه به موارد تبیینی در مباحث قبل به گزینش طریقه حمایت از حق نائل آییم و بدین وسیله بیان کنیم که دارنده ی حق چگونه می تواند به بهترین شکل به انتخاب یک نظام جهت حمایت از حقوق خود دست یابد که تحت لوای آن بتواند تا نهایت ممکن حقوق خود را تضمین و استیفاء نماید.

فصل اول: کلیات

در آغاز پژوهش و قبل از ورود به مسائل اساسی و اصلی، لازم است تا شناختی نسبت به مباحث مقدماتی بدست آوریم. بر همین اساس ابتدا سعی در شناخت و توصیف موضوع مشمول حمایت در هر دو نظام حمایتی اختراعات و اسرار تجاری خواهیم داشت و به تعریف عناصر موثر در تعریف موضوع در خصوص هر دو نظام خواهیم پرداخت و سپس در مبحث دوم این فصل، به بیان پیشینه ی تاریخی قانونی حمایت در مورد رژیم های مورد بحث خواهیم نشست و در آن به بیان قوانین و مقررات مربوطه ی داخلی و خارجی می پردازیم و در پایان فصل مبانی و اساس حمایت را در هر دو رژیم مورد بررسی قرار خواهیم داد.

مبحث اول: مباحث مقدماتی

در این مبحث، قبل از ورود به سایر مسائل، به نظر می رسد بنیادی ترین کار شناخت موضوع مشمول حمایت بر اساس دو نظام اختراعات و اسرار تجاری می باشد تا در وهله ی نخست در خصوص مواردی که اساسا می توانند در حوزه ی حمایتی دو رژیم مورد بحث قرار گیرند شناخت پیدا کنیم.

لذا بر این اساس ابتدای امر به تعریف موضوع، شرایط و چگونگی آن در هر یک از دو نظام می پردازیم و با تبیین این موارد به شرایطی که اموال فکری باید دارا باشند تا تحت هر نظام بتوانند حمایت شوند، مقدمات ورود به مباحث بعدی را فراهم می آوریم.

گفتار اول: نظام اختراعات

پیش از ورود به مطالب اصلی و پرداختن به موضوع، پیرو مواردی که بیان گردید در اینجا و در مرتبه ی نخست به بیان مباحث مقدماتی شامل تعاریف و ویژگی ها و شرایط حمایت براساس نظام حمایتی اختراعات می پردازیم، زیرا علی الاصول شناخت موضوع اصلی در گرو درک صحیح از مفاهیم، تعاریف و سایر مباحث کلی می باشد.

به این معنا که در راستای مقایسه میان دو رژیم حقوقی اختراعات و اسرار تجاری در آغاز بحث می بایست در خصوص موضوعاتی که می توانند تحت شمول حمایت در هر یک از دو نظام مورد بحث واقع شوند مطالبی را تبیین نمود و سپس به این مهم پرداخت که اساسا یک موضوع می بایست دارای چه شرایط و ویژگی هایی باشد تا بتواند در حوزه ی حمایتی هر یک از دو رژیم مورد بحث قرار گیرد.

در ادامه این سوالات اساسی به ذهن متبادر می گردد که:

-اولا: اگر موضوعی شرایط ماهوی لازم را جهت اعمال حمایت در نظام اختراعات پیدا کرد آیا همین مقدار کافی خواهد بود و از این مرحله می تواند به عنوان یک اختراع قابل حمایت باشد؟

-ثانیا: آیا اساسا دارا بودن شرایط شکلی نیز در راستای اعمال حمایت قانونی مورد نیاز خواهد بود؟ لذا در ادامه ی مطالب در صدد پاسخ دادن سوالات مزبور می باشیم.

در پس این مطالب مورد دیگری نیز به نظر مهم خواهد بود و آن این که اگر یک موضوع شرایط ماهوی و شکلی لازم را جهت اعمال حمایت های نظام اختراع به دست آورد به طور قطع مشمول حمایت واقع خواهد شد و یا

باید بررسی نمود که آیا استثنائاتی در این خصوص وجود دارد و به تبع آن، آیا موضوع در دایره ی این موارد قرار می گیرد یا این که از آن حوزه خارج بوده و در نتیجه مشمول حمایت خواهد بود؟

در واقع گاهی اوقات یک موضوع شرایط اساسی و ماهوی را جهت ثبت به عنوان یک اختراع را دارا نمی باشد، در این وضعیت مبرهن است که نمی تواند در قالب یک اختراع ظاهر شود و از حمایت های آن نظام بهره مند گردد و در نتیجه به این دلیل وارد حوزه ی حمایتی اختراعات نخواهد شد اما گاهی یک موضوع این شرایط اولیه را دارا می باشد لیکن به دلایل و موانع قانونی اساسا نمی تواند مشمول حمایت واقع شود و لذا از حوزه ی حمایت خارج می باشد که این مطالب در ادامه بیان خواهد شد.

در راستای تبیین مطالب، به ترتیب در بند اول این گفتار به تعریف موضوعی که می تواند مشمول حمایت در نظام اختراعات واقع گردد می پردازیم و سپس شرایط و ویژگی هایی که آن موضوع جهت شناخته شدن به عنوان یک اختراع باید دارا باشد را در طی چهار مورد شامل جدید بودن، گام ابتکاری، کاربرد در صنعت و قابلیت ثبت و افشاء بیان خواهیم نمود.

پس از آن و در بند دوم به این مسئله خواهیم پرداخت که چه مواردی خارج از حوزه ی حمایتی اختراعات می باشند و اساسا موانع قانونی در راستای اعمال حمایت را تبیین خواهیم نمود.

بنداول: تعریف موضوع، ویژگی ها و شرایط حمایت

موضوع مشمول حمایت در این مقال یعنی آن چیزی که در پرتو شمول حمایتی نظام های حقوقی مالکیت فکری مورد نظر یعنی نظام اختراعات و اسرار تجاری قرار می گیرد و این که این موارد اساسا باید دارای چه شرایط و خصوصاتی باشد تا بتوانند مشمول حمایت واقع شود.

لذا اهمیت تبیین و توضیح مطلب محرز و مبرهن می شود زیرا ابتدایی ترین مسئله ی مهم تشخیص موضوع تحت شمول حمایت بر اساس رژیم های حقوقی مور بحث است. در ادامه ابتدا به بیان موارد گفته شده در مورد موضوع تحت حمایت در پرتو شمول نظام حقوقی اختراعات خواهیم پرداخت تا با این مقدمه بتوانیم با شناخت کافی و کامل به بقیه موارد اساسی و اصلی موضوع بپردازیم.

الف- تعریف

موضوع مشمول حمایت در نظام اختراعات که به روشنی قابل برداشت می باشد، همانا اختراع می باشد. به این مفهوم که این اختراعات هستند که تحت شمول حمایت این نظام قرار دارند. بنابراین برای شناخت موضوع، به بررسی و تعریف اختراع به طور اخص به شرح ذیل می پردازیم.

۱- مفهوم اختراع^۴

اختراع در لغت به معنای چیز تازه و نو بوجود آوردن، ساختن وسیله و دستگاهی که پیش از آن کسی آن را نساخته باشد آمده است.^۵ از منظر لغوی اختراع کلمه ای عربی به معنای پدیدآوردن، نوآوری کردن، آفریدن، ایجاد کردن و ابداع کردن می باشد.^۶

با توجه به تعاریف حقوقی ارائه شده توسط حقوقدانان، اختراع عبارت است از ابداع یا کشف یک وسیله یا ابزار جدید و ابتکاری برای تحصیل یک نتیجه یا محصول صنعتی یا کشاورزی و به دست آوردن راه حل جدید در

⁴ Invention

⁵ داریوش شاهین، فرهنگ جاویدان فارسی به فارسی، چاپ دوم، سازمان انتشارات جاویدان، ۱۳۷۳، کلمه اختراع ص ۳۹

⁶ محمد معین، فرهنگ فارسی، چاپ امیرکبیر، ۱۳۶۰، کلمه اختراع

زمینه تکنولوژی و مسائل فنی و فناوری یا ابداع یک محصول تازه صنعتی یا کشاورزی و امثال آن، بنابراین اختراع حاصل تلاش فکری فرد یا افرادی است که برای اولین بار فرآیند یا فرآورده‌ی خاصی را ارائه کرده و مشکلی را در یک حرفه، فن، فناوری، صنعت و مانند آنها حل نماید.⁸ در تعریفی دیگر اختراع به طور کلی به معنی راه حل جدید و نوآورانه برای یک مشکل فنی دانسته شده است، که این راه حل ممکن است به ایجاد دستگاه، محصول، روش یا فرآیند کاملاً جدید مربوط باشد یا فقط بهبود جزئی محصول یا فرآیند شناخته شده‌ای باشد و صرف پیدا کردن یک چیز که در طبیعت موجود است، اختراع محسوب نمی‌شود بلکه مقداری ابتکار انسانی، خلاقیت و گام اختراعی نیز باید وجود داشته باشد.⁹

در بسیاری از قوانین کشورهای مختلف از اختراع تعریف خاصی ارائه نشده است. در موافقتنامه‌ی تریپس⁹ نیز تعریفی از اختراع به عمل نیامده است، در قانون ژاپن در تعریف اختراع این گونه آمده است: ابتکار پیشرفته در زمینه‌های فنی که در آن از قانون طبیعت استفاده شده است.¹⁰ در کشور ما در ماده ۱ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب سال ۱۳۸۶ آمده است: "اختراع نتیجه فکر فرد یا افرادی است که برای اولین بار فرآیند یا فرآورده خاصی را ارائه می‌کند و مشکلی را در یک حرفه، فن، فناوری، صنعت و مانند آنها حل می‌نماید." به طور کلی می‌توان گفت: ابزار فنی بکارگیری نیروی طبیعی برای رفع مشکلات فنی اختراع محسوب می‌شود.¹¹

۲- ورقه اختراع¹²

لغت Patent، حداقل در زبان انگلیسی به دو معنی استعمال می‌شود

⁷ اسداله امامی، حقوق مالکیت صنعتی، چاپ اول، نشر میزان، پاییز ۱۳۹۰، ص ۳۴۷

⁸ www.patentiniran.com/persian/page.php?aa2012/june

⁹ TRIPS(trade related aspects of intellectual property right)

¹⁰ AIPPI-japanese law Relation to industrial property.1999.p.3.

¹¹ اسداله امامی، همان، ص ۴۱۷

¹² Patent